

ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

УДК 929.52 МАРХОЦЬКІ

ПОДІЛЬСЬКА ЛІНІЯ РОДУ МАРХОЦЬКИХ

Володимир Захар'єв

Відділ охорони пам'яток історії та культури у Хмельницькій області
Україна, 29000, м. Хмельницький, Львівське шосе, 10/1
e-mail: nilin63@ukr.net

Старовинний польський шляхетський рід Сцібор гербу «Остоя» відомий щонайменше з XV ст. Його представники мали маєтності у Каліському, Серадзькому, Краківському та Сандомирському воєводствах. Від назви невеличкого села Мархоціце, яке загубилося на теренах Малої Польщі, гілка цього роду отримала прізвище – Мархоцькі. Родова ж назва Сцібор стала використовуватися як додаток до прізвища [1, с. 87; 2].

У XVII ст. жили представники цього роду, які стали широко відомими завдяки своїм мемуарам. Так, Миколай Сцібор-Мархоцький з Мархоціц (близько 1570-1636) відзначився як кавалерійський командир у кампаніях у Волощині, Молдавії, Інфлянтах і Московській державі, за що отримав пожиттєве право на Чувське староство у Краківському воєводстві [3, с. 26, 42, 138, 144, 208; 4]. Кармелітка боса Маріанна Мархоцька (1603-1652), у чернецтві Тереза від Єзуса, пошанована ще за життя, на початку XXI ст. беатифікована католицькою церквою. Письмове свідчення її духовності під назвою «Містична автобіографія» – унікальне явище старопольської культури [5].

У другій половині XVIII ст. представники роду Сцібор-Мархоцьких стали мешкати на Поділлі. Найбільш відомий з них – Ігнацій Мархоцький (1755-1827), який носив придуманий ним самим титул «редукса». Він у своїх землях на Поділлі, які називав «Миньковецькою державою», проводив прогресивні реформи у суспільному та господарському житті. Про цю квазідержаву, що понад 30 років існувала неподалік Кам'янця-Подільського, писали численні польські, українські та російські автори XIX – початку XXI ст.: мемуаристи, історики, письменники. Польська й українська істо-

ріографія та художня література про життя і діяльність І. Мархоцького ґрунтовно проаналізовані відомим сучасним поділлезнавцем Левом Баженовим. Учений підкреслює, що переважна більшість дослідників життя та діяльності І. Мархоцького вважали його «диваком», другі прагнули бачити у ньому фантастаромантика, треті – зрозуміти суть і значення його реформ, четверті – розвінчати міфи про нього та виокремити його негативні сторони [6, с. 241].

Про окремих представників подільської лінії Мархоцьких писали сучасні дослідники Томаш Цесельський [7], Сергій Аргатюк [8; 9] і Володимир Захар'єв [10]. Мета даної статті – показати цілісну картину історії подільської гілки роду Мархоцьких і діяльності її представників.

25 жовтня 1802 р. Ігнацій Сцібор-Мархоцький, власник м. Миньківці та понад півтора десятка сіл, що були розташовані в Ушицькому повіті Подільської губернії, бажаючи підтвердити свій графський титул і передати його синові Каролію, передав до Подільських дворянських зборів різні документи, які свідчили про давність роду. Зокрема, у витязі з книги Каспера Несецького «Корона Польська» (1725-1743) йшлося про Сціборів – графів з Яблечна та Понедза (кінець XI ст.). У документах відзначалося, що Ігнацій Сцібор-Мархоцький був сином Міхала, внуком Станіслава, правнуком Андрія, праправнуком Марціна. Родоначальниками подільської лінії Сцібор-Мархоцьких став Станіслав Мархоцький, який одружився на Анні Рубчинській 1723 року [11].

Станіслав Мархоцький був збіднілим представником шляхти заможної (пол. szlachta

zamożna) або як ще любили їх називати у Польщі «сам собі пан», про діяльність котрого не залишилося ніяких записів у тогочасних державних документах і мемуарах. Відомо, що зі своєю дружиною він жив у с. Чемеринці (тепер село Перемишлянського району Львівської обл.). Невдовзі у молодій сім'ї народився первісток Міхал, пізніше – молодший син Войцех Альберт. Точні роки народження обох невідомі. Станіслав та Анна Мархоцькі зуміли дати сином належну домашню освіту, яка їм знадобилася, коли вони змушені були влаштуватися на роботу до магнатів як звичайні представники службової шляхти (пол. *złachta służebna*).

Добре володіючи математикою та письмом, Міхал Мархоцький отримав посаду провентового писаря у Тарнорудському маєтку Чарторийських у Подільському воєводстві. Він старанно вів фінансово-господарську документацію. Можливо, що саме за це він отримав у подарунок від своїх добродіїв села Василівку, Ярошки та Бровки на Київщині. Біограф Ігнація Сцібор-Мархоцького Юзеф Ролле у своєму нарисі «Граф Редукс» вказував, що вони були вотчинними маєтками реформатора [12, с. 13].

Окрім того, Міхал Мархоцький домігся і державного чину – рахувався летичівським (за іншими даними – брацлавським) чесником (чашником), який у випадку приїзду короля у цей край, мав би організувати його зустріч і прийом. Життя М. Мархоцького, щоправда, виявилось коротким. Смерть вклала його у домовину на початку 1760 р. До цього він встиг побувати у двох шлюбах і залишити 5 дітей. Перша дружина, що теж передчасно померла, Саломея Козловська подарувала йому сина Адама та доньку Юстину. Друга – Катерина Міхалевська – сина Ігнація та доньок Юліану та Людвіку. Усіх їх після відходу брата у потойбіччя взяв під опіку Войцех Мархоцький.

В. Мархоцький мав великі здібності до адміністрування. Він проявив себе беручи у заставну оренду маєтки латифундистів на території України, та добивався високих результатів господарювання. Його добре знали на Волині, де він служив у маєтках Радзівілів і Вишневецьких, у Галичині, де опікувався маєтками князя Любомирського. Врешті і дружину свою знайшов завдяки роботі: спочатку орендував маєток теребовлянського підчашого Юзефа Баворовського біля Гусятин, а після смерті останнього у 1767 р. запропонував руку та серце його вдові Ельжбеті Ленкевич-Іпохорській [12, с. 7-8].

Ставши опікуном п'яти племінників,

В. Мархоцький змушений був змінити стиль життя і придбав у постійну власність для проживання сім'ї село Городницю на правому березі Дністра. Згодом – після одруження, об'єднавши власні кошти з посагом дружини, викупив у генерала П. Стажинського Ярмолинецький маєток у Подільському воєводстві. У середині 1780-х рр. летичівський хорунжий Ю. Стажинський запросив В. Мархоцького у свій маєток у Миньківцях. Той настільки сподобався Войцеху, що незважаючи на хвороби, він 1786 року придбав Миньковецький ключ і переїхав на нове місце.

Завдяки результативній діяльності та знайомству із впливовими діячами тогочасної Речі Посполитої, В. Мархоцький просунувся і на державній службі, спочатку був війським (заступником каштеляна) трембовельським, пізніше – хорунжим латником, а потім королівським генерал-ад'ютантом [13, с. 168].

1778 року король Речі Посполитої Станіслав Август Понятовський нагородив В. Мархоцького орденом Святого Станіслава. Як кавалер ордена, він матеріально підтримував шпиталь «Дитини Ісуса» у Варшаві. У березні 1780 р. король обрав В. Мархоцького з трьох претендентів на вакантне місце саноцького каштеляна, який мав місце у Сеймі [14]. Бажаючи віддячити, В. Мархоцький приготував все можливе для пишної зустрічі вінценосної особи наприкінці осені 1781 р. у Маліївцях, де облаштував родинне гніздо. Але повертаючись з Кам'янця-Подільського, Станіслав Август погостював лише в ярмолинецькому палаці каштеляна. Помер каштелян у березні 1788 р., похований біля стін дунаївецького костелу, оскільки у Миньківцях на той час була лише невелика капличка.

Спадкоємцем маєтностей В. Мархоцького став племінник Ігнацій, хоча він і був молодшим за свого зведеного брата Адама. Однак первісток втратив права, оскільки присвятив життя релігії.

Незважаючи на наявність важливих документів з історії роду Мархоцьких, поки що остаточно не виявлено жодної дати народження дітей М. Мархоцького. Тому дослідники висловлюють різні версії про вік Єжи Ігнація Мархоцького, який народився у Тарноруді між 1749 та 1755 р. Дитинство та молодість Ігнація були не надто радісними. Він не знайшов спільної мови з дядьком. Після навчання, отриманого у школах ордену монахів-піарів у Золочеві та у школі єзуїтів у Львові, він відмовився прийняти священицьке посвячення. Під тиском дядька у 1770 р. він вступив на службу до пруської

армії, звідки повернувся наприкінці 1774 р. у чині поручика. Проте, знову не дійшовши спільної згоди з дядьком, Ігнацій змушений був шукати свого місця у суспільстві за межами рідного Поділля. 20 листопада 1778 р. його призначили у чині капітана на посаду квартирмейстера піхотного регіменту булави гетьмана польного коронного у Кам'янці-Подільському [7, с. 17; 11].

Незважаючи на перебування на далекому, відносно столиці Польщі, прикордонні, І. Мархоцький підтримував ділові стосунки з багатьма близькими до королівського двору людьми. Відтак, частина дослідників схиляються до думки, що його дядько Войцех отримав орден Святого Станіслава та каштелянство не без сприяння друзів племінника. Знайомства допомогли прилаштуватися і самому Ігнацію, коли він у липні 1782 р. вийшов у відставку з військової служби та відправився до Варшави. Там він досяг певного успіху як викладач музики. Чимало свого часу він віддавав спілкуванню з тими, хто підтримував ідеї Вольтера, Руссо та поширення просвітництва у польському суспільстві. Ігнацій зустрів у Варшаві людину, яка стала йому не лише вірною дружиною, а й найкращим соратником на наступні 25 років – Еву Руффо, доньку королівського кондитера італійського походження. З нею і повернувся на малу батьківщину. Та п'ять наступних років перетворилися на родинний кошмар, адже дядько зрозумів, що рухнув його план щодо одруження племінника-спадкоємця на якійсь багатій землею шляхтянці. Молоде подружжя вирішило оселитися у Кам'янці-Подільському [12, с. 25].

Т. Цесельський стверджує, що після смерті дядька Ігнацій силою захопив миньковецькі володіння (на той час ще не був вирішений його судовий спір з покійним), а до 1790 р. сплатив кошти решті спадкоємців: дядьковій вдові, брату та сестрам [7, с. 18].

У 1791 р. новоспеченого землевласника обрали цивільно-військовим комісаром Кам'янецької землі. Спочатку він виступав противником Торговицької конфедерації, але коли до неї приєднався сам король Речі Посполитої, І. Мархоцький теж став на її бік. При цьому, за словами Юзефа Ролле, він «неухильно поділяв переконання тієї горстки шляхти, яка приєдналася до Торговицької конфедерації з метою оборони постанов Великого Сейму»

Врешті І. Мархоцького навіть обрали у члени Консиліуму конфедерації Подільського воєводства та направили депутатом на зіб-

рання, що проводили волинські конфедерати під час січневих 1793 року Дубненських контрактів. Однак побачене та почуте там розчарувало його, і він відкрито висловився та вказав на потенційний результат політики конфедератів і банкірів – революцію у державі. За це І. Мархоцького звинуватили у паніці та бунтарстві і судовою ухвалою попередили про можливі наслідки для нього таких висловлювань [15]. Тому подільський консул залишив Дубно, а вдома склав і надіслав королю власний план загальної оборони країни, який передбачав спалювання прикордонних міст, сіл і всіх будівель. Його романтично-патетичними порадами у той складний для Речі Посполитої період, зрозуміло, ніхто не скористався [16, с. 150].

У травні 1793 р., після другого поділу території колишнього європейського велетня між Російською й Австрійською імперіями, Поділля потрапило під юрисдикцію Росії. І. Мархоцький, не маючи володінь деінде західніше, окрім як на Поділлі та Київщині, склав присягу на вірність Катерині II і відійшов від політики. І. Мархоцький вирішив продовжити реформи у своїх маєтностях. Як відомо, він був власником двох великих земельних володінь. У 1788-1790 рр. він став господарем володіння, що складалося з міста та 18 сіл Миньковецького ключа, площею понад 6720 га, дві третини з яких становили орні землі. У ході ревізії у 1795 р. тут нараховувалося 3948 душ. Ігнацій володів також 3 селами у Сквирському повіті Київського воєводства, які успадкував від батька. У 1803 р. він продав їх, а отримані кошти використав для розвитку інших маєтків. На початку XIX ст. І. Мархоцький придбав понад 15500 десятин землі біля Чорного моря – над Дністровським і Хаджибейським лиманами. Їх власницею була записана дружина Ігнація – Ева Руффо, тому вони отримали назву графства Руффополіс. Землі повинні були отримати у рівних частках діти І. Сцібор-Мархоцького – Кароль, Пульхерія, Емілія та Юлія [13, с. 169-170; 10, с. 156].

1 січня 1792 р. містечко Миньківці отримало нові умови розвитку, прототипом яких було Магдебурзьке право та «Закон про міста», який був прийнятий послами Чотирирічного Сейму 18 квітня 1791 р. [17].

Статті «Права міста Миньковець» сприяли покращенню економічного стану населеного пункту за рахунок рівного доступу його мешканців до ремісництва, промисловості і торгівлі, надання потрібних послуг тощо. Вагомі повноваження отримав міський магістрат, поса-

довців якого затверджувала політично-економічна адміністрація, що складалася з представників усіх верств населення. Миньківці стало квітучим містечком з відповідною часу інфраструктурою. У центрі містечка збудували новий ринок, де проходили традиційні базари та велелюдні ярмарки, двоповерховий заїжджий двір з готелем, простору придорожню харчевню. Спеціальний податок на утримання містечка сплачували усі промислові підприємства, незважаючи на форму власності: дві суконних фабрики, фабрика байкової тканини, фабрика анісової олії, майстерня з ремонту та виготовлення карет, цегельні, черепичні, селітро-поташні, гончарні, деревообробні й інші виробництва. Роботу, отже і засоби для існування власних сімей, мали понад 250 робітників [18].

У Миньківцях виготовляли свій папір, який був сировиною для трьох друкарень: польської та єврейських, і навіть перший переклад шекспірівського «Гамлета» польською мовою надрукували саме у Миньківцях. У миньковецькій друкарні друкували «Букварі» для парафіяльних шкіл, які діяли і містечку та селах [19].

І. Мархоцький, як прибічник «нового рільництва», взявся також за зміни на селі. У 1796 р. він відмінив десятину з усієї продукції селян. 2 січня 1804 р. І. Мархоцький скасував кріпацтво в усіх 19 селах і хуторах своєї «Миньковецької держави». До нього такий експеримент в Україні провів у 1790 р. володар Яришева, Слобідки-Яришівської та Лядави Лєтичівського повіту Подільського воєводства Валеріан Дзедушицький. Проте останній відпустив на волю всього 10 кріпаків з наймолодшими у сім'ях дітьми «у нагороду за їхню сумлінність у науках парафіяльної школи» [20, с. 166].

У селах Миньковеччини отримали не тільки бажану волю від панщини, а й безкоштовно усю присадибну землю з насадженнями на ній, що відповідно посвідчувалося. За невеликий чинш також можна було взяти додаткову польову землю. З'явилася можливість заробити «живі гроші», якщо працювати на фільварках, яких у «Миньковецькій державі» було три. Додатковим заробітком для селян було і вирощування шовкопрядів, яке запровадив І. Мархоцький. Восени реформатор купував у селян продукцію за ціною вищою, ніж в інших зернових посередників. Збіжжя на спеціальних човнах сплавливали Ушицею та Дністром до Одеси. За це ті, хто відправлявся у таке важке, зважаючи на дністровські пороги, відряджен-

ня отримували солідну платню.

І. Мархоцький дуже людяно відносився до своїх земляків. Він заборонив вживати щодо них такі слова як «хлоп», «мужик», «хам». Після епідемії чуми 1796 року взяв під свою опіку усіх сиріт, утримував власним коштом, навчав ремеслам і навіть обдаровував їх на весіллі. У Миньківцях діяли також притулок для інвалідів, аптека, лікарня, де людей обслуговували професійні медики.

Реформи сприяли припливу людей у «Миньковецьку державу», зокрема, так званої «хочдачкової» шляхти, завдяки яким стали повноцінними селами хутори Остоя, Сцібори, Мархоціци, втричі зросла чисельність росіян-пилипонів у селі Єлизаветівка (Катеринівка) та й у самих Миньківцях за інформацією статиста В. Марчинського у 1820 р. нараховувалося 193 домоволодіння, тобто у 2,3 рази більше, ніж до придбання містечка Мархоцькими [21]. Збільшилася і народжуваність у сім'ях селян-українців. Під кінець життя І. Мархоцького на Миньковеччині мешкало біля 4,5 тисяч жителів (у 1790 р. – вдвічі менше).

Справу батька мав продовжити син Кароль (1794-1881), якого з дитинства привчали до дотримання запроваджених батьком порядків. І коли дозволив вік, він чудово справлявся з покладеними обов'язками. До того ж так склалося, що у 1810 р. через хворобу передчасно померла 47-річна мама Ева Руффо, а після таємного одруження на Бонні Тшцінській восени 1812 р. Кароль змушений був перебратися у Руффополіс. З часом батько доручив йому контроль за цими маєтностями у Північному Причорномор'ї. У 1822-1823 рр. Кароль здійснював керівництво усією «Миньковецькою державою», оскільки І. Мархоцького у той час посадили у в'язницю, звинувативши у боргах [7].

На відміну від батька, який змирився з втратою Польщею незалежності та задовольнявся господарюванням, Кароль був представником нової генерації поляків-патріотів. Він постійно був у гущі суспільних віянь, нововведень, організацій. У 1818-1822 рр. К. Мархоцький був членом масонської ложі «Озирис до полум'яної зорі», що діяла у Кам'янці-Подільському. У 1824 р. молодий граф на власному хуторі Любомила над Дністровським лиманом приймав відомого природознавця та письменника А.Л. Анджейовського [10, с. 155-157]. Саме К. Мархоцький у 1825 р. організував нелегальну поїздку опального поета Адама Міцкевича з Одеси в Аккерман [22, с. 268-269].

У 1826 р. К. Мархоцького заарештували за

підозрою у зв'язках з декабристами та відправили у м. Б'ялисток. Під час польського повстання 1830-1831 рр., разом з іншими поміщиками Ушицького повіту він підтримав «Патріотичне товариство» і його керівний орган на Поділлі, а на другому етапі очолив загін повстанців. Після поразки К. Мархоцького заарештували та вислали до Курська, а згодом Пермі, однак невдовзі відпустили додому, де він перебував під таємним наглядом. Тоді ж держава конфіскувала більшу частину його маєтностей на правобережжі Ушиці, зоставивши містечко Миньківці, а сусід Стадницький захопив землі на лівобережжі Ушиці. У 1836 р. на Поділлі приїхав польський радикальний політик і засновник патріотичного товариства «Молода Польща» Шимон Конарський, який зустрічався з місцевими поміщиками у с. Вербка Мурована. Після арешту революціонера у травні 1838 р. та розстрілу 15 травня 1839 р., усіх учасників тієї дискусії заслали до Сибіру. К. Мархоцький потрапив до Тобольська, де перебував до 1845 р., коли отримав дозвіл на поселення під Одесою. Колишній власник понад 10 тис. десятин прекрасного ґрунту на Поділлі фактично залишився безземельним. І лише завдяки доброті сестри Емілії отримав невелику ділянку у Грибівці над Чорним морем, а згодом викупив у Медзяховських 110 десятин Любомильського маєтку. У своєму маєтку він займався експериментами з акліматизації пшениці-арнаутки. На початку 60-х рр. XIX ст. поліція знову встановила за ним таємний нагляд, адже він часто брав участь у розмовах про визволення Польщі. Помер Кароль Мархоцький 8 серпня 1881 р. [10, с. 157-161].

Оскільки К. Мархоцький змушений був офіційно розірвати шлюб з першою дружиною Боною Тшціньською, то у складний період свого життя був неодруженим. У далеко не молодому віці він одружився з Елеонорою Рогузькою (1819-1897). У цьому шлюбі вони мали шестеро дітей. Дослідники по різному подають дати їхнього життя. За даними С. Аргатюка, який співпрацює з адміністратором генеалогічного сайту Малаховських – роду, який тісно пов'язаний з Мархоцькими, Адальберт народився у 1854 р., помер – 1911 р., Людвіг жив у 1856-1935 рр., Тереза – у 1857-1956 рр., Казимир – у 1858-1914 рр., Карл – у 1859-1926 рр. і Юліан-Клавдій – у 1861-1926 рр.

Польський науковець Т. Цесельський на підставі спогадів Юліана Сцібор-Мархоцького подає такі дати життя дітей Кароля: Адальберт (1850-1911), Людвіг Ян (1852-1936), Карл (1854-1929), Казимир (1856-1915), Юліуш

(1858-1928) і не вказує ніяких даних про Терезу [7, с. 26-35].

Кароль та Елеонора належно справлялися зі своїми батьківськими обов'язками, дали дітям належну освіту – у Рішельєвській гімназії та Новоросійському університеті, та відповідне світське виховання. Близькість маєтку К. Мархоцького до Одеси сприяли адаптації його синів у місті. В силу обставин вони змушені були працевлаштуватися чиновниками. Адальберт, Карл та Юліуш досягли певних успіхів у юриспруденції, ставши почесними мировими суддями, входили до правлінь і комісій кількох місцевих банків. За інформацією періодичних видань, титулярний радник Адальберт Мархоцький був відомим добродійником і спонсором католицької громади Одеси, почесним членом «Парафіяльного Благодійного товариства при римо-католицькому костелі в Одесі», членом правління, який виконував обов'язки скарбника. За його участі будували костел Св. Клементя на Молдованці, за сприяння – засновано польське культурне товариство «Ognisko». За це Папа Римський відзначив активіста орденом св. Григорія. Саме завдяки старанням Адальберта у 1908 р. братам вдалося повернути графський титул (за «неспокійний нрав» І. Мархоцького позбавили графського титулу у 1822 р.) [9].

Людвіг і Казимир мали схильність до господарювання. Під час російсько-турецької війни 1876-1878 рр. вони проявили героїзм у боях та отримали нагороди. Очевидно, скориставшись чиеюсь доброю підказкою, Казимир та Юліуш подали прохання до Олександра II про повернення частини конфіскованих у батька земель. Відтак, на початку 1880-х років Мархоцькі отримали 546 гектарів біля Отрокова та 2731 га під Одесою, які знаходилися у державній скарбниці [7, с. 26]. Крім того Людвігу дісталася Мурована Притулівка, яку повернули К. Мархоцькому у 1865 р., але вона знаходилася згідно «довічного запису» К. Мархоцького у пожиттєвому користуванні дворянки Ставірської [23].

Казимир Мархоцький досить вдало одружився на спадкоємиці земельних володінь в Олексіївці (с. Лутківка) Єлисаветградського повіту Херсонської губернії Амелії Кітці-Соколовській і разом з поверненою державою землею його землеволодіння у 1910 р. становили 5,5 тис. дес. Економії графа розташовувалися у селах Єлисаветівка, Лозоватка, Осітна та Новоселівка. Там він займався вирощуванням племінних коней [24, с. 183].

Наприкінці XIX ст. Юліушу вдалося викупи-

ти у сусідів усі землі родового Любомильського маєтку та ще й придбати частини суміжних земель Роксолани і Тарнової. Тут існували два двори: старий, збудований ще Карлом, і новий, який побудував Юліуш у 1903-1904 рр. у стилі приміської вілли. У причорноморському степу він створив 25-гектарний парк. Чималий дохід приносила декілька кілометрова смуга узбережжя, яку орендували у нього рибацькі фірми [7, с. 30-31].

Парк у Любомилі славився в Одесі, як і родинний музей, де зберігалися колекція зброї та наїзницьке спорядження, прикрашені гербом Мархоцьких і бібліотека з майже 3 тис. екземплярів книг, серед яких були і миньковецькі друки 1796-1829 рр., архів родини та документи підписані королем Речі Посполитої Станіславом Августом. Любомила приваблювала до себе одеситів ще й тим, що тут берегли пам'ять про світоча польської поезії та польського духу Адама Міцкевича. За інформацією з мемуарів сина Юліуша Мархоцького Юліана (1899 р.н.), один з пагорбів маєтку був названий «Курганом Міцкевича». Звідси, за родинною легендою, він оглядав навколишні відноколи Причорномор'я, що й надихнуло поета написати вірш «Аккерманський степ» [7, с. 31].

Дійсний статський радник Карл Мархоцький був відомий в Одесі збіркою російськомовних поезій. Однак у його характері поєднувалися романтизм та імпульсивність. Він був схильний до невірноважених вчинків, як-то антисемітські вислови під час проведення судових засідань, що у населеній переважно євреями Одесі сприймалося вороже і не йшло йому на користь [25]. У 1906 р. у випадку гніву ревнивий на старості К. Мархоцький застрелив дружину та двох доньок [9, с. 146-148]. За свій вчинок він був позбавлений волі й усіх дворянських прав [26]. Саме Карл став прабратом батька студента Стасика Мархоцького у водевілі «Сильне почуття» письменницького дуєту І. Льфа й Є. Петрова.

Адальберт у шлюбі з Надією баронесою фон Шталь мав трьох дітей. Єдиний його син Карл помер у 1909 р. [7, с. 26, 28]. Людвіг Ян у шлюбі з Марією з роду Мнішек мав трьох синів: Яна (1891 р.н.), Зигмунта (1894 р.н.) і Костянтина (1898 р.н.). Карл був одружений на жінці недворянського походження – Анні Улашин і мав з нею 11 дітей [7, с. 29]. Двох синів мав Казимир. Юліуш одружився з Ядвігою Якса-Малаховською, з якою мав дочок Яніну, Терезу, Єву, Юлію і Софію та синів Андрія, Володимира й Юліана [7, с. 30-31].

Великі випробування принесла Перша сві-

това війна та подальші революційні зміни у країні. Андрій і Володимир були військовими інвалідами, тому звільнені від військової служби. На зламі 1918-1919 рр. Андрій виїхав на Кавказ, прийнявши пропозицію фірми «Любурад», яка займалася експлуатацією нафти. Володимир був жорстоко вбитий в Одесі у червні 1919 р. Юліан наприкінці 1918 р. вступив до польських загонів в Одесі. Незважаючи на свій вік, у 6 полку уланів креховецьких служив їхній батько Юліуш. Демобілізувавшись, він шукав засобів до життя та став довіреною особою леського маєтку Красицьких [7, с. 33-35].

Юліан Мархоцький (1899-1972) після демобілізації у 1921 р. поселився у польському Помор'ї, де займався сільським господарством і викладав у Торуні у сільськогосподарській школі. Після одруження з Анною Гулевич служив управителем великих маєтків на Помор'ї, а на початку 1930-х рр. перебрався на Віленщину. Залишив спогади про історію свого роду [27, с. 259-260, 262, 264, 268]. Його син Станіслав (1926-2015) – останній представник чоловічої статі подільської лінії Мархоцьких [28].

Отже, започаткована на початку XVIII ст. подільська лінія роду Сцібор-Мархоцьких у середині XIX ст. отримала вагомий чоловічий сегмент для її розширення. Однак, у XX ст. у сім'ях Мархоцьких народжувалися здебільшого дівчата. Зі смертю останнього представника подільської лінії роду Сцібор-Мархоцьких наприкінці 2015 року у Польщі вона припинила своє існування.

Представники подільської лінії роду Сцібор-Мархоцьких залишили свій слід в історії Поділля й Одещини. Їхні корисні для суспільства вчинки варті належного пошанування.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Черкаська Н. Доля Печерського архіву Потоцьких / Наталія Черкаська // Памятки: археографічний щорічник / Держархів України; УНДІАСД. – К., 2005. – Т. 5. – С. 84-108.
2. Marchocice [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ostoya.org/wiki/index.php?title=Marchocice>
3. Byliński J. Sejm z 1611 roku W nowym opracowaniu / Janusz Byliński / Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. – Wrocław: E-Wydawnictwo, 2016. – 252 s.
4. Metryka Koronna Władysława IV Wazy. Sumariusz księgi MK 180 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie, z lat 1633–1635, kanclerstwa Jakuba Zadzika / Opracował Wojciech Krawczuk. – Kraków, 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.agad.gov.pl/inwentarze/MK180r.pdf
5. Grupiński W. Autobiografia mistyczna Marianny Marchockiej jako kłopot i dar dla teologa / Wojciech Grupiński // Poznańskie Studia Teologiczne. – 2010. – Tom 24. – S. 191-213.
6. Баженов Л. Життя і діяльність графа Ігнація Мархоцького в українській і польській художній літературі та історіографії XIX – початку XXI ст. / Лев Баженов // Україна – Європа – Світ: міжнародний збірник наукових праць на пошану проф. М.М. Алексієвця. – Тернопіль, 2011. – Вип. 5: Україна – Європа – Світ: історико-політичні та гуманітарні аспекти розвитку: у 2-х ч. – Ч. 2. – С. 241-247.

7. Цесельський Т. На Поділлі і на Чорному морі – родина Сцібор-Мархоцьких / Томаш Цесельський // Наукові записки Центру Мархоцькознавства. – Т. 3. – Хмельницький, 2011. – С. 16-36.
8. Аргатюк С.С. Кароль Сцібор Мархоцький / Сергій Аргатюк // Наукові записки Центру Мархоцькознавства. – Хмельницький, 2013. – Т. 4. – С. 29-48.
9. Аргатюк С.С. Сини Кароля Сцібор-Мархоцький або обличчя зі світлини / С.С. Аргатюк, В.А. Захар'єв, В.С. Мороз // Наукові записки Центру Мархоцькознавства. – Хмельницький, 2015. – Т. 7. – С. 144-152.
10. Захар'єв В.А. Кароль Сцібор-Мархоцький: гідний син батька-реформатора / В.А. Захар'єв // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: Оіум, 2013. – Т. 20: 95-річчю заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету присвячується. – С. 153-163.
11. Держархів Одеської області, ф.140, оп.1, спр.27, 177 арк.
12. Ролле Антоній Юзеф. Граф Редукс / Переклад з польської мови В. Ганущака. – Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2008. – 84 с.
13. Aftanazy R. Dzieje rezydencje na dawnich kresach Rzeczypospolitej. – Т. IX. – Warszawa, 1996. – S. 255-265 / Переклад з польської мови П. Даниляка // Наукові записки Центру Мархоцькознавства. – Т. 6. – Хмельницький, 2014. – С. 168-186.
14. Держархів Одеської області, ф.140, оп.1, спр.31, 46 арк.
15. Львівська національна бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів, ф.5 «Збірка документів з бібліотеки Оссолінських», оп.1, спр.8039/II, арк.5-5зв.
16. Nalepa M. Śmiech po ojczyźnie. Patologia społeczeństwa początków epoki rozbiorowej / Marek Nalepa // Napis [Pismo poświęcone literaturze okolicznościowej i użytkowej]. – Warszawa: Uniwersytet Warszawski; Wyd DiG, 1998. – Seria IV. – S. 131-171.
17. Prawo o miastach (1791) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://pl.wikipedia.org/wiki/Prawo_o_miastach
18. Захар'єв В.А. Містечко Миньківці – своєрідний населений пункт Подільського краю / В.А. Захар'єв // Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України: науковий вісник з

проблем регіональної історії та пам'яткознавства (Науковий збірник «Межибіж» – 2'2015). – Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2015. – С. 94-108.

19. Кароєва Т. Книгодрукування у Миньківцях Подільської губернії наприкінці XVIII – першої третини XIX ст. / Т. Кароєва // Дунаєвеччина очима дослідників, учасників і свідків подій. Збірник науково-краєзнавчих праць. – Вип. 5. – Дунаївці; Кам'янець-Подільський, 2013. – С. 164-175.
20. Колесник В. Відомі поляки в історії Вінниччини. Біографічний словник / В. Колесник. – Вінниця: ВМГО «Розвиток», 2007. – 1008 с.
21. Marczyński W. Statystyczne, topograficzne i historyczne opisanie gubernii Podolskiej / W. Marczyński. – Wilno, 1820. – S. 263-264 / Витяги. Переклад Л. Дзіндяловської // Наукові записки Центру Мархоцькознавства. – Т. 3. – Хмельницький, 2011. – С. 82-83.
22. Kubacki W. Z Mickiewiczem na Krymie / Wacław Kubacki. – Warszawa: Państw. Inst. wyd., 1977. – 394 s.
23. Держархів Хмельницької області, ф.115, оп.1, спр.2042, арк.16-17 арк.
24. Список частных землевладельцев Елисаветградского уезда, Херсонской губернии, на 1908-9 год. – Елисаветград, 1909. – 280 с.
25. Судебная хроника // Книжки Восхода: Журнал учебно-литературный и политический. – СПб.: Тип. Ц.Крайз, 1904. – Июнь. – С. 241.
26. Списки лиц, приговоренных к наказаниям... // Ведомость справок о судимости за 1912 год. – СПб.: Изд. М-ва юстиции, 1912. – Кн. 1. – С. 453.
27. Łaskiewicz T. Ziemiańscy egzulanci kresowi na Pomorzu po pierwszej wojnie światowej / Tomasz Łaskiewicz // Zapiski Historyczne. Poświęcone Historii Pomorza i Krajów Bałtyckich. – Toruń, 2015. – Tom 80. – Zeszyt 3. – S. 257-272.
28. Marchocki Stanisław [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ostoya.org/wiki/index.php?title=Marchocki_Stani%C5%82aw_1926

Захар'єв Володимир Подільська лінія роду Мархоцьких

Старовинний польський шляхетський рід Сцібор гербу «Остоя» відомий з XV ст. Від назви невеличкого села Мархоціце походить прізвище – Мархоцькі. Родова ж назва Сцібор стала використовуватися як додаток до прізвища. У другій половині XVIII ст. представники роду Сцібор-Мархоцьких оселилися на Поділлі. Найбільш відомий з них – Ігнацій Мархоцький (1755-1827), який у своїх землях на Поділлі, що називалися «Миньковецькою державою», проводив прогресивні реформи у суспільному та господарському житті. Придбані ним землі біля Одеси склали графство «Руффіполіс», яке заселяли подоляни. Син І. Мархоцького Кароль продовжував реформи батька. П'ять синів Кароля досягли певних успіхів в юриспруденції, банківській і господарській справі. Його онук Юліан, який вступив до польських військ, після демобілізації поселився у польському Помор'ї. Останній представник цієї лінії Мархоцьких Станіслав помер у 2015 р.

Ключові слова: рід Сцібор-Мархоцьких, Ігнацій Сцібор-Мархоцький, Поділля, Причорномор'я

Захар'єв Володимир Подольская линия рода Мархоцьких

Древний польский дворянский род Сцибор герба «Остоя» известен с XV в. От названия небольшого села Мархоцице происходит фамилия – Мархоцькие. Родовое название Сцибор стало использоваться как дополнение к фамилии. Во второй половине XVIII в. представители рода Сцибор-Мархоцьких поселились на Подолье. Наиболее известный представитель этого рода – Игнаций Мархоцький (1755-1827), который в своих землях на Подолье, называемые им «Миньковецким государством», проводил прогрессивные реформы в общественной и хозяйственной жизни. Приобретенные им земли возле Одессы составили графство «Руффиполис», которое заселяли подоляне. Сын И. Мархоцького Кароль продолжил реформы отца. Пять сыновей Кароля достигли определенных успехов в юриспруденции, банковском и хозяйственном деле. Его внук Юлиан, который вступил в польские войска, после демобилизации поселился в польском Поморье. Последний представитель этой линии Мархоцьких Станислав умер в 2015 г.

Ключевые слова: род Сцибор-Мархоцьких, Игнаций Сцибор-Мархоцький, Подолье, Причерноморье

Zahariev Volodymyr Podolian clan of Marchocki

Ancient noble family Scibor of Ostoja coat of arms was famous from the 15th century. Her members lived in Calish, Seradz, Krakow and Sandomierz Voivodeships. Members of this clan received their surname Marchocki from the name of the small village Marchocice. The patrimonial name Scibor was used as a supplement to the surname. Several members of this family became famous thanks to the memoirs (Nicholas Scibor-Marchocki from Marchocice let the memories about the Moscow war, the nun Marianna Marchocka became the first pole who in the middle of the 17th century wrote autobiography).

In the second part of the 18th century members of the family Scibor-Marchocki began to live in Podilia. Ignacy Marchocki was the most famous member of this clan, who had the title of «redux», that he invented. In 1813 I. Marchocki had the title of count but for restless disposition he was deprived of this title in 1822. Prolonged attempts of Marchocki to regain the title of

count was a success only in 1908.

Ignacy Marchocki proclaimed his estates in Podilia as an independent Minkowce state, where he held progressive reforms in social and household life. The lands that he bought near Odessa became county «Ruffipolis», where podolians lived. Son of Ignacy Marchocki Karol continued his father's reforms. But for participation in secret organizations he was deprived of the possessions.

Five sons of Karol achieved success in jurisprudence, bank and economic occupation. The patrimony of Marchocki Lyubomila was settled. His grandson Julian, who was admitted to the Polish troops in 1919, after demobilization settled in Polish Pomerania, where he engaged in agriculture. The last representative of Marchocki's family was Stanislav and he died in 2015.

Keywords: family of Scibor-Marchocki, Ignacy Scibor-Marchocki, Podilia, Black sea

Рецензенти:

Кривошея І.І., к.і.н., професор

Тробські Мацей, доктор габілітований, професор

Надійшла до редакції 22.11.2016 р.